

Nerval na *Poesía última* de Lois Pereiro

Carlos Pérez Varela

Formas de citación recomendadas

1 | Por referencia a esta publicación electrónica*

PÉREZ VARELA, CARLOS (2011 [1999]). “Nerval na *Poesía última* de Lois Pereiro”. En Rosario Álvarez Blanco e Dolores Vilavedra (coords.), *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero* (vol. II). Santiago de Compostela: Servicio de publicacións da Universidade de Santiago, 1157-1161. Reedición en *poesiagalega.org. Arquivo de poéticas contemporáneas na cultura*.
<<http://www.poesiagalega.org/arquivo/ficha/f/475>>.

2 | Por referencia á publicación orixinal

PÉREZ VARELA, CARLOS (1999). “Nerval na *Poesía última* de Lois Pereiro”. En Rosario Álvarez Blanco e Dolores Vilavedra (coords.), *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero* (vol. II). Santiago de Compostela: Servicio de publicacións da Universidade de Santiago, 1157-1161.

* Edición dispoñíbel desde o 10 de marzo de 2011 a partir dalgunha das tres vías seguintes: 1) arquivo facilitado polo autor/a ou editor/a, 2) documento existente en repositorios institucionais de acceso público, 3) copia dixitalizada polo equipo de *poesiagalega.org* coas autorizacións pertinentes cando así o demanda a lexislación sobre dereitos de autor. En relación coa primeira alternativa, podería haber diferenzas, xurdidas xa durante o proceso de edición orixinal, entre este texto en pdf e o realmente publicado no seu día. O GAAP e o equipo do proxecto agradecen a colaboración de autores e editores.

NERVAL NA POESÍA ÚLTIMA DE LOIS PEREIRO

Carlos Pérez Varela
Universidade de Santiago de Compostela

A poesía debe de ser o contrario da fantasía, a xulgar polas ansias de realidade dos lectores de Lois Pereiro. No éxito de *Poesía última de amor e enfermidade* (1992-1995) parece ter moito que ver a posibilidade da lectura en clave biográfica: poesía como libro de memorias, mais tamén como parte médico, ou como informe de ingreso hospitalario. Como habemos ver máis adiante, o propio autor defendía o poema «encarnado no sangue», froito dunha vivencia que no seu caso non chega a ser nunca banal¹.

Hai na poesía de Lois Pereiro alusións numerosas a poetas franceses, xa de forma directa, citando os seus versos (mesmo os seus nomes), xa de maneira indirecta, reutilizándoos no interior do poema. Paul Éluard e Charles Baudelaire deberon estar entre os autores favoritos do Pereiro adolescente, pois aparecen xa nos seus poemas da revista *Loia* (1975-78):

¹ A obra poética de Lois Pereiro (1958-1996) está recollida en: *Poemas para unha loia* (os seus primeiros textos, publicados na revista *Loia* entre 1975 e 1978), *Poemas 1981/1991*, e *Poesía última de amor e enfermidade 1992-1995* (estes dous en Edicións Positivas). A revista *Luzes de Galiza* publicou o seu ensaio «Modesta proposición para renunciar a facer xirar a roda hidráulica dunha cíclica historia universal da infamia» (nº 27, 1996), ademais dos oito primeiros capítulos dunha novela inacabada, *Náufragos do paradiso* (nº 28, 1997).

-R-

*Relembro
o costume de beilar
cando se sai dunha botella beberemos
ou queimaremos as azas das pombas azúes
cando rexurden as brancas
por eternas e pacifistas
Paul Eluard.*

(p. 20)

En 1994, o Valéry máis celebrado -o do «Cemiterio mariño»- preludia nos «Poemas póstumos» a resurrección do poema final:

*Le temps se lève. Il faut tenter de vivre»
(Poesía última..., p. 20)*

Apollinaire serviulle de modelo máis adiante (xullo do 95), xa na segunda parte do mesmo libro, para construír un caligrama en forma de útero (poema XV). Outro exemplo de reutilización podería ser o da «saison en enfer» de Rimbaud, que ecoa no número VI da parte segunda, «Luz e sombras de amor resucitado»:

*Unha estación no inferno, outra no ceo
temporalmente amable e despexado (...)*

Esa mesma composición vai introducida deste xeito:

(¿E serei eu tamén como Nerval, «le ténébreux, le veuf...», o sen consolo, Príncipe de Aquitania na torre abolida? ...Todo está escrito. Sexa cal sexa o resultado do meu soño apostado con cautela, estou sempre disposto a embarcar no meu barco lento para China, amado ou desamado...)

A fama literaria de Gérard de Nerval (1808-1855) é moi posterior á súa morte, como por outra parte cabe esperar de todo «poeta maldito», e debeuse en boa medida á admiración de Marcel Proust. *Voyage en Orient* é unha crónica das súas viaxes a Exipto, o Líbano e Turquía, escritas cun estilo depurado no que se fusiona por vez primeira a realidade e o soño (el creo o termo *supernaturalisme*), á maneira tamén de viaxe espiritual ou exploración mística: esta é a viaxe da que fala Pereiro («o barco lento para China»).

Nerval suicidouse logo de sucesivas crises psicolóxicas, no medio da miseria económica máis absoluta (Jean 1973: 327), de xeito que a súa biografía lle procurou -postumamente- o éxito que non tivera en vida. Os doce sonetos de «Les Chimères» foron incluídos en *Les Filles du feu* (1854); o primeiro deles, «El Desdichado», publicárase pouco antes na revista *Le Mousquetaire*, dirixida polo seu amigo Alexandre Dumas. Este é o poema citado por Lois Pereiro como *incipit* de «Noites brancas coma sabas húmidas»:

EL DESDICHADO (ed. Jean, p.137)

*Je suis le Ténébreux, - le Veuf, - l'Inconsolé,
Le Prince d'Aquitaine à la Tour abolie:
Ma seule étoile est morte, - et mon luth constellé
Porte le soleil noir de la Mélancolie.
Dans la nuit du Tombeau, Toi qui m'as consolé,
Rends-moi le Pausilippe et la mer d'Italie,
La fleur qui plaisait tant à mon coeur désolé
Et la treille où le Pampre à la Rose s'allie.
Suis-je Amour ou Phoebus?... Lusignan ou Biron ?
Mon front est rouge encor du baiser de la Reine;
J'ai rêvé dans la grotte où nage la sirène...
Et j'ai deux fois vainqueur traversé l'Achéron:
Modulant tour à tour sur la lyre d'Orphée
Les soupirs de la Sainte et les cris de la Fée.*

Mais o que aquí nos interesa da produción de Lois Pereiro é a última poesía (a derradeira), a que constitúe a parte final do seu segundo libro en Positivas: os «Poemas da morte sobrevivida»².

A morte á espreita

A imaxe da morte parece estar detrás de cada verso da *Poesía última de amor e enfermidade*. En cada unha das tres partes da obra a morte desempeña un papel. A súa é unha presenza cotiá -case que impúdica- nos «Poemas póstumos»; somentes intuída no núcleo central («Luz e sombras de amor resucitado»), cando o amor acalma a dor da enfermidade; finalmente, pasa a ser tema único na terceira parte, «Poemas da morte sobrevivida a forza de paixón e sabotaxes».

Cando dous anos antes da súa morte (1855), Gérard de Nerval tivo de preparar a publicación dos *Petits Châteaux de Bohême*, unha antoloxía da súa poesía, organizou a obra en tres períodos (tres «castelos»), como lle explicaba ao editor:

*Je vous envoie les trois âges du poète -il n'y a plus en moi qu'un prosateur obstiné.
J'ai fait les premiers vers par enthousiasme de jeunesse, les seconds par amour,
les derniers par désespoir. (Richer 1974: 83).*

Deste xeito, Nerval divide a súa produción de acordo con criterios cronolóxicos e biográficos, establecendo tres «idades do poeta» moi

² Fóra da poesía, Michel Foucault debeulle inspirar -con Jonathan Swift- a «Modesta proposición...» (1996), que haberá que ler como un texto esencialmente político pensado mesmo baixo a forma do panfleto. A alusión a Swift é evidente xa no título, mais tamén no punto de vista que Pereiro adopta: un distanciamento irónico e non humorístico, e polo tanto ético e irritado (Morier 1986: 555 e ss.).

similares ás que Lois Pereiro fixaba para explicar a estrutura de *Poesía última de amor e enfermidade*³.

Neste terceiro grupo de poemas «da morte sobrevivida», ésta é «a dama negra, a parca, a da gadaña» (p.96), unha visitante «inoportuna, groseira inculta e pouco delicada» (p.93), antagonista do poeta nun proceso de aproximación física en que el agarda por Ela no seu leito de enfermo. As cinco últimas composicións presentan esa visita paso a paso: *virá calada, oculta e con nocturnidade,/ chegando desde abaixo a través do colchón...* (p.95); pero o moribundo, que xa sabe o que é morrer (porque debeu morrer daquela, e agora só vive un soño repetido, p.99) non ten medo de increpala (*Ubi est, mors, victoria tua?*), porque finalmente:

mal vivido pero feliz, sereo e satisfeito, xa podó regresar ó meu cadavre...

Mais a obra non conclúe así, senón que o propio autor/poeta ousa escoller un epitafio para a súa tumba futura. O final do seu traballo de creación equivale ao final da súa vida, polo que só falta escribir a despedida: é precisamente aí onde o texto semella querer evocar, sen citalo, un soneto de Gérard de Nerval que Pereiro sen dúbida coñecía:

Épitaphe (ed.Jean:178-9)

*Il a vécu tantôt gai comme un sansonnet,
Tour à tour amoureux insoucieux et tendre,
Tantôt sombre et rêveur comme un triste Clitandre,
Un jour il entendit qu'à sa porte on sonnait.*

*C'était la Mort ! Alors il la pria d'attendre
Qu'il eût posé le point à son dernier sonnet ;
Et puis sans s'émouvoir, il s'en alla s'étendre
Au fond du coffre froid où son corps frissonnait.*

*Il était paresseux, à ce que dit l'histoire,
Il laissait trop sécher l'encre dans l'écritoire.
Il voulait tout savoir mais il n'a rien connu.*

*Et quand vint le moment où, las de cette vie,
Un soir d'hiver, enfin l'âme lui fut ravie,
Il s'en alla disant : «Pourquoi suis-je venu ?»*

[EPITAFIO: Vivira quer alegre como un estorniño,/ Por veces namorado, despreocupado e tenro,/ Quer sombrío e soñador como un triste Clitandro,/ Cando un día sentiu que na porta petaban./ (Era a Morte! Entón pediulle que agardase/ A que el dese remate ao soneto derradeiro/ E logo,

³Nunha entrevista publicada pola revista *Dorna* (nº 23, pp.95-99), o autor declaraba: «o libro [*Poesía última...*], como poema, ten tres partes: a primeira que é anterior; despois uns poemas de amor, de amor ao meu xeito, por dicilo dalgunha maneira; e despois unha especie de sortilexio para saír da morte».

sempre calmo, aló marchou deitarse/ Dentro do frío arcón, co corpo atecido./ Era preguiceiro, segundo conta a historia/ Secáballe de máis a tinta no escritorio./ Quería sabelo todo, mais non coñeceu nada./ Cando farto xa da vida, nunha noite de inverno,/ Chegoulle á súa alma o intre de partir,/ Marchou el preguntando: ¿Por que estiven aquí?].

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Dorna: Expresión poética galega* nº 23 (1997), Universidade de Santiago de Compostela.
- Jean, R. (1973): «Gérard de Nerval», in Pierre Barbéris/Claude Duchet (coord.), *1789-1848 /vol. 4 de Manuel d'histoire littéraire de la France*, Paris, Éditions Sociales, imp. 1972-1973; vol.II, p.319-328.
- Morier, H. (1975²): *Dictionnaire de Poétique et de Rhétorique*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Richer, J., ed. (1974): *Gérard de Nerval. Poésies et Souvenirs*, Paris, Gallimard, coll. «Poésie».